

Nedidelės šalies nacionalinė bibliografija tarptautiniame kontekste

Bohdana STOKLASOVA,
Marie BALIKOVA

Čekijos nacionalinė biblioteka, Klementinum 190, Prague 1, Czech Republic,
el. paštas: bohdana.stoklasova@nkp.cz

Ižanga

Čekijos nacionalinė bibliografija - tai nedidelės šalies, esančios Europos centre, bibliografija, kasmet papildanti 15 000 spausdintų monografijų ir 3000 serialinių leidinių, 5000 neknyginių dokumentų, kartografinės leidinių ir elektroninių išteklių (on-line ir off-line). Dauguma leidinių išleidžiama čekų kalba, kurią supranta ir gali skaityti tik nedidelė pasaulio gyventojų dalis. Tačiau bohemika yra disciplina, dėstoma daugelyje pasaulio universitetų. Tų universitetų bibliotekos, taip pat nacionalinės bibliotekos, komplektuojančios literatūrą universalia tematika ir/arba vykdančios universitetų funkcijas, turi dideles vadinamąsias bohemikos kolekcijas.

Kai po 1989 m. revoliucijos pradėjome naudoti užsienio šalių duomenų bazes ir keliauti po užsienį, susipažinome OCLC kataloguose su čekišku spaudinių įrašais Amerikos bibliotekose. Mes nebuvo patenkinti kai kurių įrašų kokybe. Dauguma įrašų buvo trumpi, su rašybos klaidomis ne tik aiškinamosiose aprašo dalyse, bet ir pradžioje. Lankydami Kongreso bibliotekoje paminėjome šį faktą ir mums buvo paaiškinta, kad čekišku leidinių katalogavimas JAV bibliotekose - ne prioritetinga sritis. Buvo pasiūlyta tą problemą spręsti patiems, t. y. pateikti čekišku spaudinių įrašus. Tai būtų puikus Visuotinės bibliografinės apskaitos (UBC) principų taikymo pavyzdys, kai kiekviena šalis atsakinga už savo leidinių katalogavimą, bet apie tai mūsų šalyje buvo tik girdėta, o praktiškai nieko nedaroma. Supratome, kad bus sunku įkūnyti šią puikią ir logišką idėją realiame gyvenime, ypač turint omenyje, kad kataloguoti reikės pagal tarptautinius standartus. Iš tikrųjų šiam darbui atlikti prireikė dešimties metų.

Per tą laikotarpį sugebėjome pateikti Čekijos nacionalinę bibliografiją internete, išleisti CD-ROM, tad užsienio bibliotekos dabar gali naudotis mūsų įrašais be didesnių papildomų procesų. Norime supažindinti su pasiektais rezultatais ir parodyti aklaivetes bei klaidas, pasitaikiusias mūsų darbe. Manau, kad tai bus naudinga

toms šalims, kurių šios srities veikla tik prasideda ar įpusėjo, nepaisant to, kad kiekviena šalis turi nueiti savo kelią ir taip įgyti patirties.

Mes nemokėjome priimti patarimų ir mokytis iš užsienio kolegų patyrimo. Šiandien suprantame, kad mūsų kelias galėjo būti trumpesnis, lengvesnis ir pigesnis. Bet ir dabar kartais negalime atsisakyti tam tikrų darbo metodų, prie kurių esame įpratę, nors po kurio laiko jie gali būti pripažinti klaidingais. Bet pažvelkime į praėjusį dešimtmetį, koks jis buvo, o ne koks galėjo būti.

Tarptautiniai standartai

Keitimosi formatai, bibliografinis aprašas ir vardai

Pirmas reikšmingas žingsnis automatizacijos ir tarptautinių standartų priėmimo link - projektas „Automatizovaný system české narodní knižní bibliografie: ASNB-K“¹ (Čekų nacionalinės knygų bibliografijos automatizuota sistema). Nuo 1983 m. duomenys buvo tvarkomi paprastu tekstinio procesoriumi: nebuvo kuriama duomenų bazė, o tiksliai rengiamas spaudai mėnesinis leidinys „Čekų nacionalinė bibliografija“. Projekte dalyvaujantys darbuotojai buvo įpareigoti analizuoti taip parengtus įrašus ir studijuoti tarptautinius katalogavimo standartus. Laimci, visi įrašai buvo parengti pagal ISBD nurodytą skyrybą, todėl galėjome juos konvertuoti į mūsų naująsias duomenų bazes. Į ISBD taikymą „Bibliografijoje“ čekų bibliotekininkai žiūrėjo kaip į kuriozinį atvejį, o ne kaip į standartizavimo priemonę.

„Rimta“ bibliotekų automatizacija, apimanti platesnį tarptautinių standartų diegimą Čekijos bibliotekose, prasidėjo vėliau - devintojo dešimtmečio pabaigoje. Automatizacijai beveik nebuvo skiriama pinigų, todėl dauguma bibliotekų, tarp jų ir Nacionalinė, negalėjo įsigyti profesionalios bibliotekų programinės įrangos. Vienintelė reali galimybė - naudoti bendrąją duomenų bazės sistemą CDS/ISIS, kurią nemokamai pasiūlė UNESCO. Reikėjo

parengti Čekijos bibliotekas taikyti CDS/ISIS Nacionalinė biblioteka išleido „Modularni automatizovany knihovnický system: MAKS“² (Modulinė automatizuota bibliotekų sistema). 1989 m. MAKS suformavo pagrindus ne tik čekų nacionalinei bibliografijai, bet ir šimtams Čekijos bibliotekų, kurios devintąjį dešimtmetį naudojo CDS/ISIS, automatizuoti.

Pirmasis keitimosi formatai buvo parengtas ir išleistas 1989 m. kaip MAKS šerdinis modulis. Rengdami keitimosi formato sąlygas, mes svarstėme klausimą: UNIMARC ar nacionalinis formatai? Buvo nuspręsta parengti savą nacionalinį keitimosi formata „Vymenny format pro bibliograficky (dokumentacni) a katalogizacni zaznam“³ (Bibliografinio (dokumentų) ir katalogo įrašo mainų formatai). Šis formata dešimtojo dešimtmečio viduryje buvo nesunkiai konvertuotas į UNIMARC. Įžvalgiai jame buvo panaudotas ISBD, ir tokiu netiesioginiu būdu ISBD standartus priėmė daugelis Čekijos bibliotekų.

Kai buvo bandomas MAKS, darėsi vis aiškiau, kad mūsų katalogavimo taisyklės pasenusios, visai netinkamos bibliografinio įrašo pradmeniui, jo neaptaria ir ISBD. Į taisykles, sukurtas kitose užsienio šalyse, buvo žiūrima skeptiškai, o operatyviai parengti naujas nacionalines taisykles neįmanoma. Be to, specialistai reikalavo taisyklių visoms leidinių rūšims. Siūlymas priimti AACR2 buvo atmestas. Mes visada buvome priklausomi nuo svetimų katalogavimo taisyklių įtakos (Prūsijos instrukcijos, sovietinės katalogavimo taisyklės), todėl nenorėjome, kad mums darytų įtaką dar vienas modelis. Priimtas kompromisinis nutarimas: rengti čekų katalogavimo taisykles AACR2 pagrindu, t. y. paimti iš AACR2 ir kitų šalių taisyklių tik pozityvias nuostatas. Keturiasdešimties bibliotekininkų darbo grupė pateikė 597 puslapių darbą - naują versiją „Pavidla jmenneho popisu“⁴ (Vardų rašymo taisyklės), kurios turėjo pasirodyti 1993 metais. Bet naujosios taisyklės nebuvo išleistos.

Skirtingų katalogavimo taisyklių pozityvių principų derinys buvo labai vykęs teoriniu požiūriu, tačiau jis buvo nenuoseklus ir jį taikyti praktiškai nebuvo lengva. Kai po 1989 m. mūsų bibliotekininkai pradėjo lankytis užsienio bibliotekose, jie grįždavo jau įsisąmoninę, kad katalogavimo kooperacija turi daugybę privalumų, standartizacija būtina, o nacionalinės taisyklės negali konkuruoti su tarptautiniais standartais. Aišku, kad nedidelės šalies su ne itin gausia knygų produkcija, nelabai paplitusia kalba katalogavimo taisyklės negali lygiuotis su didžiųjų valstybių, sudarančių milijonus įrašų, katalogavimo taisyklėmis. Jei mes norime tapti pasaulio dalimi, turime priimti ir jo taisykles. Galiausiai supratome, kad nacionalinės katalogavimo taisyklės, kad ir kokios tobulos būtų, neišvengiamai veda į izoliaciją. Darbo grupė nacionalinėms katalogavimo taisyklėms kurti buvo paleista,

nes nusprendėme išversti AACR2 ir ISBD. Norėjome išnagrinėti ir kritiškai įvertinti tas taisykles, kurios galėtų neatitikti čekišku katalogavimo tradicijų, ir pagrįsti savo nuomonę konkrečiais pavyzdžiais. Tokio pat požiūrio laikėmės ir UNIMARC atveju.

Nuo 1990 m. Čekijos bibliotekos pradėjo realizuoti integruotos bibliotekų sistemos idėją. 1992 m. A.W. Melono fondui buvo įteiktas CASLIN (Czech and Slovak Library Information Network) projektas. Savo ketinimų pareiškime keturių svarbiausių Čekijos ir Slovakijos bibliotekų (tarp jų abiejų valstybių nacionalinių bibliotekų, atsakingų už nacionalines bibliografijas) direktoriai sutiko padėti pagrindą bibliotekų tinklui, apimančiam abi šalis ir suteikiančiam galimybę vidaus ir užsienio vartotojams patogiai, operatyviai ir nevaržomai prieiti prie bibliotekose arba informacijos centruose sukauptos arba jų iš kitur mainais gautos informacijos. Projektą pradėjome vykdyti 1994 m. ir CASLIN direktorių valdyba pirmiausia patvirtino bei paskelbė tarptautinius standartus, reikalingus suvestiniam katalogui sudaryti:

- įrašai turi būti pateikti UNIMARC formatai;
- kataloguojama vadovaujantis AACR2R taisyklėmis;
- bibliografinis aprašas rengiamas pagal ISBD.

Šie reikalavimai buvo ypač svarbūs - jų turėjo laikytis visi, net ir tarptautinių standartų taikymo priešininkai. Vykdyti juos buvo nelengva, nes dokumentai skelbti ne čekų kalba. Visų pagrindinių leidinių^{7,9} vertimas užėmė kur kas daugiau laiko, negu mes tikėjome. Labiausiai vertimą sunkino tai, kad kai kurioms sąvokoms nebuvo čekišku terminų. Neturėjome naujų taisyklių taikymo praktiniame darbe įgūdžių, buvo sunku perprasti ir tiksliai išversti konkrečias sąvokas.

AACR2 atveju mes priėjome prie Catch22: neturint taisyklių interpretavimo buvo beveik neįmanoma jų laikytis darbe, tačiau netaikant jų buvo labai sunku sukurti interpretacijas, leidžiančias dirbti. Prieš priimant bet kurią interpretaciją sprendžiamasis faktorius buvo taisyklių išbandymas, kad būtų galima suprasti jų veikimo pasekmes ir „susigyventi“ su jomis prieš tai, kai galėsime išskirti, kas mums nepatinka dėl to, kad tai nauja ir skirtinga arba fundamentaliai svetimą mūsų tradicijoms. Perėjimas prie AACR2 pareikalavo iš mūsų kataloguotojų didelių pastangų.

Kol mūsų dokumentų bazės nebuvo didelės, bibliografiniams įrašams skyrėme daugiau dėmesio negu autoritetiniams. Keletą metų autoritetinių įrašų kontrolės reikšmė nebuvo pakankamai vertinama. Tiksliai tada, kai duomenų bazės pradėjo augti, mes supratome autoritetinių įrašų svarbą ir įsteigėme šių įrašų kontrolės skyrių. Jis atsakingas už įrašų, susikaupusių iki pradendant vykdyti autoritetinių įrašų kontrolę, taisyimą, taip pat už asmenvardžių bei kolektyvų autoritetinių įrašų sukūrimą.

Dalykinimas ir dalykinės rubrikos

Norint pagerinti vartotojų informacinės paieškos galimybes, nepakanka bibliografinį aprašą parengti pagal tarptautinius standartus. Dalykinei paieškai vykdyti būtini geros kokybės duomenys. Dar dešimtojo dešimtmečio pradžioje tapo aišku, kad reikia permąstyti (ypač dalykinėse rubrikose), tačiau tam mes buvome pasiruošę tik dešimto dešimtmečio pabaigoje. Klasifikuoti nebuvo sunku, nes turime senas UDK naudojimo tradicijas - mes tik 1999 m. perėjome į UDK-MRF.

Kadangi mes norėjome turėti dalykines rubrikas, atitinkančias ne tik nacionalinį, bet ir tarptautinį lygį, privalėjome pakeisti specifines čekiškas dalykines rubrikas, sudarytas pagal senus bibliografinius standartus, labai besiskiriančius nuo tarptautinių. Reikėjo pasirinkti vieną iš tarptautinių sistemų (mes pasirinkome LCSH) ir pritaikyti jos principus mūsų nacionalinėms dalykinėms rubrikoms. Suprantama, čekiškos ir anglų versijos nėra visiškai ekvivalentai, bet žymiai lengviau, imant duomenis iš OCLC, pridėti LCSH sistemai analogiškus čekiškus terminus anglų kalba ir atvirkščiai, perduodant įrašus į OCLC, pridėti LCSH ekvivalentus čekiškomis dalykinėms rubrikoms anglų kalba, negu sukurti naujas abiem kalbomis.

Kadangi dalykinės rubrikos išreiškiamos nacionaline kalba, sunku surasti ir pritaikyti joms „tarptautinius receptus“. Po ilgų diskusijų buvo pasirinkta LCSH. Tačiau siekiant patenkinti vietinius poreikius ir reikalavimus, buvo suformuluoti LCSH schemas naudojimo principai:

- NLSH rubrikyne geografinėms rubrikėlėms teikiama pirmenybė, t.y. vietovardis rašomas iškart po vienanarės dalykinės rubrikos arba po daugianarės dalykinės rubrikos (dalykinė rubrika+ teminė rubrikėlė);
 - formos rubrikėlės imamos iš dalykinių rubrikų sąrašo ir įrašomos 608 lauke UNIMARC formatu;
 - siekiant palengvinti bibliografinio įrašo paiešką, mūsų sistemoje pirmenybė teikiama asmenvardžius ar kolektyvus apibendrinančioms rubrikoms;
 - dalykinėms rubrikoms (asmenvardžiams ir kolektyvams) suteikiami atitinkami UDK indeksai;
 - siekiant palengvinti automatinę asmenvardžių ir kolektyvų paiešką, teminės, geografinės ar laiko rubrikėlės jungiamos prie asmenvardžius ar kolektyvus apibendrinančių rubrikų;
 - dokumentui suteikiama konkreti (asmenvardis ar kolektyvas) ir apibendrinanti rubrika, kuri ir yra ryšys su rubrikyne ar tezauru.
- Šie pakeitimai (dėl skirtumų tarp LCSH ir NLSH) reiškia poslinkį mūsų sistemoje link postkoordinacinės sistemos, kuri mūsų nuomone yra efektyvesnė on-line sąlygomis.

Naudojant UDK sistemą buvo nuspręsta:

- siekiant išplėsti paieškos kriterijų galimybes

bibliotekų kompiuteriniuose kataloguose (OPAC), suteikti dalykinėms rubrikoms rubrikyne UDK indeksus;

- laikytis IFLA rekomendacijos „esant galimybei, susieti dalykinių rubrikų įrašus su UDK klasifikacija“ (Guidelines for Subject Authority and Reference Entries, p.1);
- pagerinti dalykinimo kokybę, mažinant požiūrio į dokumento turinį subjektyvumą;
- naudoti vidutinio lygio UDK indeksus, kadangi šiuo metu mūsų bibliotekose naudojami atrinkti UDK aukščiausio lygio indeksai nepakankamai atskleidžia temą;
- naudoti tiksliai tuos UDK indeksus, kurie žymi dalyką ar žanrą/formą ir kitus komponentus (pvz., geografinį, chronologinį) indeksais arba žodine išraiška.

Įtraukdami dalykinių rubrikų angliškus ekvivalentus į mūsų nacionalinės bibliografijos įrašus mes stengiamės laikytis svarbiausių Kongreso bibliotekos dalykinimo principų, tačiau tai yra labai sudėtingas procesas. Mes tikimės, kad situacija pagerės, kai bus įdiegtas naujas ALEPH sistemos variantas, t. y. kai mes galėsime naudotis Z39.50 protokolu.

Iš šių svarstymų turėtų būti aišku, kad mes tikrai nesistengiame išvengti tarptautinių standartų, nors juos perimame lėtai. Mes nemanome, kad jų priėmimas kaip nors kenkia arba menkina mūsų nacionalinį identitetą. Priešingai, kai pradėjome derinti Amerikos bibliotekų įrašus su čekišku spaudinių įrašais OSLC kataloge, kai kurių įrašų kokybė mūsų netenkino. Dabar mes tikime savo parengtus čekišku spaudinių įrašus į „WorldCat“ duomenų bazę. Akivaizdu, kad šis bendradarbiavimas naudingas abiem pusėms, ir mes džiaugiamės gaunamomis pajamomis. Nauda ne tik lėšos, bet ir tai, kad galime importuoti užsienio produkcijos įrašus. Ekonominio požiūriu tai efektyvu, nes mums nereikia kataloguoti šių užsienio dokumentų, todėl galime skirti daugiau dėmesio čekiškos spaudos katalogavimui. Lygiai taip pat naudinga ir tai, kad mes, matydami daugiau įrašuose atvejų, tuo pačiu geriau įsisaugojame šių standartų esmę ir greičiau atsikratome „nacionalinių“ stereotipų. Bet ar tai iš tiesų yra nacionaliniai stereotipai, galbūt jie – „tarptautiniai“ ta prasme, kad kataloguotojai visame pasaulyje nemėgsta pasikeitimų? Kad ir kaip kvyotume už tarptautinių standartų priėmimą, visada išliks slaptas noras išlaikyti kiek galima daugiau „status quo“.

Kita, rimtesnė, problema, komplikuojanti tarptautinių standartų priėmimą, yra ta, kad stokojama tikrai tarptautinių standartų. XXI amžiuje kataloguotojai, kaip ir dauguma kitų mūsų visuomenės narių, verčiami ekonominių sąlygų turės eiti į kompromisus, kurdami ir taikydami tikrai tarptautinius standartus. Nebus jokių stimulų vystyti ir saugoti vietines taisykles; nebūs reikalo ieškoti sprendimų viename „tarptautiniame“ formate (MARC21), bandant įjungti juos į kitą „tarptautinį“

formatą (UNIMARC). Jau dabar, keičiantis elektroniniais ištekliais, reikalinga konversija, apimanti daugiau ar mažiau sudėtingų papildomų procesų. Niekas neturi sąlygų užsiimti tokia veikla. Kiek laiko praeis, kol vizija turėti tikrai tarptautinius standartus taps realybe, priklausys nuo ekonominių sąlygų, tarptautinio bendradarbiavimo lygio bei nuo bibliotekų skaitytojų reikalavimų.

Einamoji čekų nacionalinė bibliografija nuo 1994 m. skelbiama internete ir CD-ROM, o rengiama naudojant Čekijos nacionalinės bibliotekos domenų bazes ir CASLIN katalogą. Įrašus taip pat galima rasti WorldCat duomenų bazėje. Bibliografiniai įrašai nuo 1983 metų konvertuoti į UNIMARC formatą. Tačiau kokia ankstesnių leidinių įrašų padėtis?

Retrokonversija

Iki 2000 m. pabaigos bus baigtas reikšmingas projektas, kurio tikslas - XX a. čekiškus leidinius padaryti plačiai prieinamus. Leidinių įrašai pateikiami internete ir CD-ROM. Dauguma iš beveik pusės milijono čekišku spaudinių nuo 1992 m. įrašų yra įtraukti į spausdintą „Bibliografinį katalogą“. Įrašai iš kelių kitų XX a. pradžios bibliografijų, taip pat bus konvertuoti. Dauguma įrašų „Bibliografiniame kataloge“ yra išsamūs: juose yra papildomi aprašai, dalykinės rubrikos, UDK indeksai, o dažnai ir anotacijos. Šio projekto rezultatai reikšmingi tarptautiniu požiūriu, nes praturtins UBCIM ir UAP projektus, kadangi įrašai prieinami OCLC „WorldCat“ duomenų bazėje. Čekijos Respublikos institucijoms projektas taip pat naudingas, nes įrašus paskelbus internete, galima greičiau ir pigiau konvertuoti. Devynios didžiosios Čekijos mokslinės bibliotekos dalyvauja šiame bendrų pastangų reikalingame darbe: kiekviena bendradarbiaujanti institucija konvertuoja konkrečią „Bibliografinio katalogo“ dalį. Dėl to kiekvienai bibliotekai reikia konvertuoti mažesnių skaičių kortelių iš savo katalogų. Įgyvendinus šį projektą dauguma XX amžiaus čekišku spaudinių, gautų Nacionalinėje bibliotekoje pagal privalomojo egzemplioriaus įstatymą, bus prieinami UNIMARC formatu, o WorldCat kataloge - MARC21 formatu. Reikia paminėti, kad šiai kolektyvinei užduočiai pritarė ir finansinę paramą suteikė A.W. Melono fondas ir mūsų Kultūros ministerija. Be šios paramos projektą įgyvendinti būtų neįmanoma.

Projektui vykdyti buvo sukurta speciali trijų pakopų technologija:

1 pakopa - skenavimas. Puslapiai iš spausdintų bibliografijų nuskenuojami modernia aparatūra, kuri užtikrina aukštos kokybės vaizdus, būtinus tolimesnei proceso eigai;

2 pakopa - OCR. Naudojant OCR nuskenuoti vaizdai konvertuojami iš vaizdinės formos (TIFF) į ASCII ženklus (nestrukūrinį tekstą);

3 pakopa - įrašų struktūrizavimas. Galutinėje fazėje struktūrizuoti ASCII įrašai konvertuojami į įrašus UNIMARC formatu. Priklausomai nuo originalaus įrašo aiškumo struktūrizuoti galima automatiškai, kai įmanoma panaudoti specifinį algoritmą. Įrašai, kurių negalima automatiškai struktūrizuoti, tvarkomi rankiniu būdu, t.y. bibliotekininkas analizuoja įrašą ir, jeigu reikia, pažymi reikalingus laukus. Mūsų specializuota programinė įranga padeda sukurti aukštos kokybės įrašus per trumpą laiką.

Išvados

Tarptautinių bibliografinio aprašo bei dalykinimo standartų diegimas svarbus ne vien Čekijos nacionalinei bibliografijai. Mes prieš dešimt metų darbą pradėjome beveik nuo nulio, o šiandien čekų nacionalinė bibliografija, apimanti visą XX a., yra sukaupia Nacionalinės bibliotekos duomenų bazėje ir skelbiama internete. Baigus diegti ALEPH500 ji atsispindės čekiškaime suvestiniame kataloge CASLIN ir „WorldCat“ kataloge. Įrašai yra pateikti UNIMARC ir MARC21 formatais. Nuo 1995 m. bibliografiniai aprašai yra rengiami pagal AACR2R taisykles, o nuo 1999 m. įrašai klasifikuojami pagal UDC-MRF, juose taip pat yra LCSH čekiškai ir angliškai. Monografijų ir serialinių leidinių bibliografiniai įrašai (serialiniai leidiniai ir jų straipsniai) yra įtraukti kartu su neknygine produkcija, kartografiniais leidiniais ir elektroniniais ištekliais. Be to, mes pradėjome jungti bibliografinius įrašus su autoritetiniais įrašais UNIMARC formatu.

Čekų nacionalinės bibliografijos įrašai vis plačiau naudojami Čekijos ir užsienio bibliotekose. Dirbdami nebesilaikome savo nacionalinių standartų, tačiau nemanome, kad dėl to praradome savo nacionalinį identitetą. Priešingai, tapome visiškai atsakingi už čekišku spaudinių bibliografinę apskaitą visais formatais - įrašai, sukurti Čekijos nacionalinėje bibliotekoje, pakeitė čekišku leidinių įrašus, sukurtus daugelyje užsienio bibliotekų.

Iš anglų k. vertė A. Staskevičius

- ¹ ASNB-K : provedeci projekt automatizovaneho systemu ceske knizni narodni bibliografie. - Praha : Statni knihovna CSR, 1983.
- ² Modularni automatizovany knihovnický system. - Praha : Statni knihovna CSR, 1989. - 7 modules.
- ³ ISBD(G) : Vseobecný mezinárodní bibliografický popis. - Praha : Narodni knihovna, 1993.
- ⁴ Vymenny format pro bibliografický (dokumentační) a katalogizační záznam. - Praha : Statni knihovna CSR, 1989.
- ⁵ Pravidla jmenného popisu : verze 0.2 / Hana Vodickova ... [et al.]. - Praha : Narodni knihovna v Praze, 1992.
- ⁶ Záznam pro souborný katalog. - Praha : Narodni knihovna v Praze, 1994.
- ⁷ Anglo-americká katalogizační pravidla / American Library Association. - Praha : Narodni knihovna Ceske republiky, 1996.
- ⁸ UNIMARC manual : bibliografický format / IFLA. - Praha : Narodni knihovna Ceske republiky, 1996.
- ⁹ UNIMARC/authority : univerzální format pro autoritu / IFLA. - Praha : Narodni knihovna Ceske republiky, 1996.
- ¹⁰ AACR2R/UNIMARC : schválené ceske interpretace. Verze 2 (leden 1999) [http://www.nkp.cz/standard/def_int.htm]
- ¹¹ UNIMARC in Czech libraries / Edita Lichtenbergová, Bohdana Stoklasova [paper for the 64th IFLA General Conference, 1998], br> [http://www.ifla.org/IV/ifla64/079-161c.htm]
- ¹² Guidelines for subject authority and reference entries / IFLA. - München : Saur, 1993.
- ¹³ Subject cataloging manual : subject headings / Library of Congress. - 4th ed. - Washington, D.C. : Library of Congress, 1991.
- ¹⁴ Library of Congress subject headings : principles and application / Lois Mai Chan. - Englewood : Libraries Unlimited, 1995.
- ¹⁵ Retrospective conversion in Czech libraries / Bohdana Stoklasova, Miroslav Bares. - Praha : Narodni knihovna, 1995.
- ¹⁶ Retrospective conversion in Czech libraries / Bohdana Stoklasova, Miroslav Bares // International conference on library automation in Central and Eastern Europe. - Luxembourg : European Commission, 1997. - s. 195-206.
- ¹⁷ Retrospective conversion at the National Library of the Czech Republic / Bohdana Stoklasova // 26. ABDOS-Tagung : Referate und Beiträge. - Band 22 (1997), s. 134-141.

UDK 025.32(569.4)

Laikas kūrybai: katalogavimo Izraelyje pereinamasis etapas

Chaim SEYMOUR

Bar-Ilano universitetas, Box 90000, Ramat-Gan 52900, Israel

Bendrą Izraelio bibliotekų vaizdą galima lyginti su bibliotekų situacija Europos šalyse, turinčiose maždaug tiek pat gyventojų. Veikia mokyklų, viešosios, kolėdžių bei universitetų bibliotekos. Izraelio nacionalinė biblioteka taip pat aptarnauja Hebrajų universitetą Jeruzalėje.

1999 m. žinytas „The World of Learning“ išvardijo septynias bibliotekas, kurių fondai viršija 250 000 tomų.

Biblioteka	Tomai	Einamoji periodika
Veicmano institutas	250 000	1450
Ben-Guriono universitetas	720 000	5000
Haifos universitetas	780 000	8000
Bar-Ilano universitetas	850 000	4500
Tel Avivo universitetas	880 000	4800
Technionas	900 000	5000
Nacionalinė biblioteka/Hebrajų universitetas	4 000 000	15 000

Pastaba: visos didžiosios bibliotekos yra universitetų bibliotekos

Galima teigti, kad kai kurie katalogavimo procesai Izraelyje yra pranašesni už JAV. Didžiosios bibliotekos yra ne tik tai to paties akademinio tinklo nariai, bet ir naudoja tą pačią programinę įrangą - ALEPH. Bibliotekų tinklas yra sujungtas internetu ir vidaus ryšiais. Dauguma Izraelio bibliotekų vartoja keturis raidynus: lotynišką, hebrajų, arabų ir kirilicą. Jeigu programinė įranga nepritaikyta ekrane pateikti arabiškus arba kirilicos ženklus, tokiu atveju arabiški ženklai transliteruojami hebrajų raidėmis, o kirilica - lotyniškėmis. Tai išsprendžia teksto vaizdo ekrane klausimą. Tačiau paieška turi būti galima vartojant arabiškus ir kirilicos ženklus. Sistema yra dviejų krypčių. Atitinkamais kodais kompiuteris informuojamas apie reikalingą raidyną (Lazinger & Adler, 1998, p. 183). Europos kalbų raidės gali būti įterptos į hebrajišką tekstą, tačiau hebrajiškos negali būti įterptos į tekstą nė viena Europos kalba.

Sistema remiasi ASCII programa. Dirbant su aprašais hebrajų kalba, standartinius ASCII simbolius, pradedant 224-uoju, pakeičia hebrajiškos raidės. Hebrajų

arba Haifos universitetų bibliotekoms, kurios buvo kompiuterizacijos pirmtakės, iškilio problemų. Jų ankstesnės sistemos buvo pritaikytos primityvesniems kompiuteriams, naudojantiems 128 simbolių ASCII, kuri galėjo operuoti tik dviejų raidynų rinkiniais. Hebrajiškos raidės keitė apatinio registro angliškas raides, todėl tų bibliotekų katalogai buvo sudaryti iš viršutinio registro angliškų ir hebrajiškų rašmenų. Netgi šiandien Izraelio bibliotekos, išskyrus Nacionalinę, nevartoja diakritinių ženklų, tokių kaip umliautas ir pan. (Lazinger & Adler, 1998, p.160). Dauguma Izraelio bibliotekų nevartoja MARC formato. Vartoja dviejų raidžių lauko kodus, kurie daugeliu atvejų yra bendresni negu MARC laukai.

Dauguma tinklų naudoja senesnę ALEPH3 versiją. Naujesnė ALEPH500 versija funkcionuoja daugelyje kitų valstybių. ALEPH500 yra moderni kompiuterio serverio sistema (PC based client-server) ir reikės reorganizacijos, norint įvesti ją į mūsų sistemą.

Laikas kūrybai

a. Retrospektyvinė konversija

Akademinės bibliotekos, vykdydamos retrospektyvinę konversiją, taikė skirtingus metodus. Hebrajų universiteto Skopuso biblioteka keletą mėnesių nedirbo ir buvo atidaryta jau visiškai kompiuterizuota. Haifos universitete pradžioje buvo sudaromi trumpi aprašai, vėliau jie papildyti. 1997 m. pabaigoje tik trys Izraelio didžiosios bibliotekos nebuvo baigusios retrospektyvinės konversijos.

Bar-Ilano universiteto biblioteka pirmoji praplėtė retrokonversijos ribas. Europos kalboms buvo pradėta taikyti OCLC RETROCON programa. Išspręsta MARC įrašų pritaikymo ne MARC terpėje problema, MARC1 įrašai iš dalies konvertuoti į modernesnę formą (Seymour, 1999). Loginiai testai atpažino autoritetiniuose įrašuose neatitiktumus, kurie susidarė įvedus OCLC įrašus. Hebrajų universitetas 1999 m. pradėjo taikyti RETROCON programą, tam rengiasi ir Tel Avivo universiteto Sourasky biblioteka.